

Utazások Valóságországban. Leena Krohn novelláiról

KOVÁCS OTILIA

Szeged

„Et ole paikassa, vaan paikka sinussa” – így szól Leena Krohn *Tainaron* című regényének mottója, s e mondatban benne rejlik a finn író műveinek egyik fontos tanulsága. Minden körülöttünk zajló, bennünket akár csak érintő történés, mások cselekedete saját tapasztalatunkká, a mi történetünk részévé válhat, már azáltal is, ha észrevesszük.

Leena Krohn regényei, novellafüzérei utazások az emberi lélek tájain, az emberiség közös tudatában, a csomópontokat pedig az emberi identitás, a szabadság, a választás, a jó és rossz, a szeretet és gyűlölet, a halandóság és halhatatlanság kérdései alkotják. Sokakat foglalkoztató és szinte már szokványos témák, ám a kérdésfelvetések módja, a hangvétel egyénivé, sőt egyedülállónak teszi ezeket az írásokat.

Leena Krohnál a megközelítés elsődleges eszköze a fantázia, ezért egyes műveit sokan egycsenesen a science fiction irodalomba sorolják. Valójában azonban ennél többről van szó. Ő a fantáziát arra használja, hogy általa még sokoldalúbban mutassa be a valóságot, az emberi élet sokféleségét. (Az *Oofirin kulta* című regényének színhelye az aranymosók, a Tainaroné a rovarok városa, az *Ihmisen vaatteissa* főszereplője egy pelikán, aki kipróbálja, hogyan élnek az emberek, s az *Umbra* pszichiáterfőhősné páciensei közt is akadnak rendkívüli esetek a kétszáz éves, haldokló Don Giovannitól a szorongó számítógépig.)

Maga az író a realista hagyományok folytatójának vallja magát. Véleménye szerint a világban különböző valóságok léteznek egymás mellett, s az irodalom olyan utazás lehetőségét kínálja fel, melynek során a fantázia, eltávolítván saját valóságunktól – mindennapjainktól – tisztább, pontosabb rálátást nyújt, ugyanakkor átjárást biztosít e különféle valóságok között.

Krohn szikár stílusa, pontos megfogalmazásai mögött a minden létező iránti figyelem, megértés, szeretet és sajátos derű sejlik fel. Erkölcsi kérdésfelvetései, moralizáló hangvétele, különös fantáziaeremtményei és -világai miatt igen eredeti jelenség a finn irodalomban, sok tekintetben inkább európai áramlatokhoz, hagyományokhoz áll közelebb.

Matemaattisia olioita című kötetével 1992-ben elnyerte a Finlandia-díjat.

Megjelent művei:

Vihreä vallankumous (1970), *Tyttö joka kasvoi* (1973), *Viimeinen kesävieras* (1974), *Ihmisen vaatteissa* (1976), *Kertomuksia* (1976), *Saari karkaa* (1977), *Suomalainen mignon* (1977), *Näkki* (1979), *Metsänpeitto* (1980), *Donna Quijote ja muita kaupunkilaisia* (1983), *Tainaron* (1985), *Oofirin kulta* (1987), *Rapina ja muita papereita* (1989), *Umbra* (1990), *Salaisuuksia* (1992), *Matemaattisia olioita tai jaettuja unia* (1992)

Az alább közölt novellák a *Donna Quijote ja muita kaupunkilaisia* című kötetből valók, melynek címszereplője, bár „nem egy szomorú lovagfigura”, mégis rokona a Búsképű Lovagnak. Meghallgatja, vigasztalja, bátorítja vagy éppen megcsizdja a csüggedőket, a belefáradókat, s a várost járva figyeli annak változásait, keresi a szürkeség mögött megbúvó csodákat.

Donna Quijote

Akárhányszor azt a szálnalmas mondatot nyafogja valaki, hogy „ilyen az élet” és mindentudó jámborsággal rábólint, eszembe jut Donna Quijote. Magam előtt látom, amint apró fehér öklével az asztalt csapkodja, hogy még a hamutartó is táncol, s hallom, ahogy hevesen, egész lényével tiltakozik: – Nem! Az élet nem ilyen! Egyáltalán nem ilyen, hacsak magatok nem tesszitek ilyenné...

Milyen magas és sovány. Olykor az az érzésem, hogy állandóan nő, de nem úgy, mint a gyerekek, hanem mintha a gravitációs ellenő próbálná szakadatlan kitépni a földből.

Mindig meglepődöm, ha bokáját és csuklóját nézem. Elcsodálkozom, mikor a lábfejére tekintek. Hogyan lehet megállni és járni ilyen vékony bokára, ilyen keskeny lábfejre támaszkodva?

Egyik este hátulról nézem, amint az ablak előtt áll és megdöbbenek. Mert olyan, mintha egy fa állna a szobában.

Donna Quijote maga állítja, hogy valójában nem is ember. Hajlok rá, hogy higgyek neki. De az is lehet, hogy éppen ellenkezőleg: ő annyival inkább ember, mint az emberek általában, hogy emiatt oly különös.

De Donna Quijote nem egy szomorú lovagfigura. Ahogy innen a távolból gondolok rá, lángnak tűnik és kedvem volna odanyújtani az ujjam, hogy megmelegítsem tűzénél.

Nem én vagyok az egyetlen, akinek ez a vágya. Kis szobája esténként gyakran tele van didergő emberekkel. Egyesével érkeznek és görbén néznek egymásra; mindegyikük betolakodónak tartja a másikat.

Igazán nem találkoztam még sehol ennyi boldogtalannal, mint Donna Quijoténál. Boldogtalanságuk különböző, de mind magányos, és mind azt gondolja magáról, hogy lehullott az élet fájáról. Gátaknak ütközve panaszuk visszaverődik és felerősödik, s a gátak az emberek.

Csak Donna Quijote kivétel. Ő hagyja, hogy keresztüláramoljon rajta a panasz, míg bele nem vész a csend homályába, s feledésbe merül.

Ám Donna Quijote vendégei gyakran változnak. Idén már nem látni a tavalyi arcokat. Hová tűnik el mindahány?

Néha megesik, hogy Donna Quijote belépük botlik az utcán, de már nem ismerik fel. Látam, hogyan üdvözlí őket Donna Quijote, még felöltőjük ujjába is belekapaszkodik, de olyan értetlenül bámulnak rá, hogy végül elszégyelli magát, és újukra engedi őket.

– Miért felejtene el ilyen gyorsan? – kérdezem fejcsóválva.

Eltöpreng. Ibolyaszínű tekintete rejtélyes messzeségekbe réved.

– Ha emlékeznének rám, emlékeznének boldogtalanságukra – felcili.

Cselekedeteink emléke

Egy téli estén Donna Quijoténál ültem, és újságot olvastam. Megéreztem magamon a tekintét, és feleltem a fejem.

– Meséld el, ki is vagy te tulajdonképpen – szólt lassan.

Kellemetlen kérdés. Reméltem, hogy sohasem teszi fel.

– Töprengtem rajta, – feleltem – de ez olyasvalami, aminek schogy sem sikerül a végére járnom. Csak annyit tudok, hogy amikor sokáig nézek valamit, bármit, hasonlítani kezdek hozzá, mint testvér a testvérré. És tudom, mi szerettem volna lenni.

– Mi? – kérdezte Donna Quijote.

– Egy kék szempár, csak ennyi és semmi más. Mindig a nézőtér oldalán szerettem volna maradni, mert ott sötét van, ott csend van, ott soha nem történik semmi. Csak a szemek villannak... De lassan megértettem, hogy senki sem maradhat ott, senki.

– Mert nem létezik nézőtér – mondta Donna Quijote. – Mert a föld a nap és hold rivaldafényében fürdik. És mindannyiunknak hamletté kell lennünk, erre gondolsz?

– Cselekedeteink emléke... „Ébredés után pusztán cselekedeteink emléke marad meg”. Ez a mondat jutott most eszembe.

– Nem jó mondat – szólt Donna Quijote.

– Nem tudom – feleltem. – Ez csupán az életem mondata.

– Mert az emlékeidben élsz – mondta Donna Quijote. – Ez azoknak a mondata, akik az emlékekben élnek.

Hideg és finom ujjával a homlokomra koppintott.

– Hé, gyere ki onnan – parancsolta.

– Hova? – kérdeztem.

– Na látod – mondta Donna Quijote, és elégedetten hátradőlt. – Hát mégiscsak érted.

– Mit? – kérdeztem csodálkozva.

– Azt, hogy már kinn vagy. A nagyvilágban. Csak néha megfélemedezik róla az ember. És olyankor nem marad számára más, mint ő maga és cselekedeteinek emléke.

A veréb

Nem felejttem, mikor a park sziklái közt egy sebesült madárra léptem. Az a gyámoltalan rebbenés a cipősarok alatt, tökéletes puhaság.

Amikor felemeltem a lábam, még sikerült felröppennie egy hársfa alatti kőre. Követtük: a grániton tollai közé fúrta csőrét, és nem moccant többé.

– Kicsi veréb és nagy békesség – mondta Donna Quijote.

Az első őszi nap volt, megváltozott az idő. A hársak mögött sötétebbé vált a felhők kék perspektívája.

– Télen átsíelhethnénk azokra szigetekre, ha csak nem én vagyok az a veréb – mondta.

Miért beszél így? Ismét éreztem sarkam alatt a szenvedést, mintha emberi arcba taposnék.

Később, mikor a parton sétáltunk, kórus énekelt fáradhatatlanul: kristálytisza, csengő hangok, nőké vagy fiúké. Ária, melyet még senki sem hallott; a vitorlásklub hajóinak kötélzete és árbócerdeje komponálta.

Ha elfeketül az ég, az én kedvem is elborul.

– Hát téged mi lelt? – kérdezi Donna Quijote.

– Nem bírom – mondom. – Nem, nem bírom elviselni.

– Mit kellene elviselned? – kérdi, mire így felelek:

– Az életet ezen a Földnek nevezett szemétdombon még harminc, negyven vagy ötven évig.

– Megérdemelnéd, hogy kikapj – szól Donna Quijote. – Hiszen ezek nem is évek.

– Nem-e? – lepődök meg.

– Nem hát – feleli. – Napok.

Kiszámolom: negyven év, az tizenhétcezer-hatszáz naplemente.

– Ha már látta valamennyit, biztos vagy-e benne, – kérdi Donna Quijote – hogy nem szeretnél látni még egyet és még egyet...

A szobám

Tárgyak békéje. Fésű, amely előttem fekszik az asztalon, egy toll és egy könyv között. Akvila ragasztóstégely és egy ormóltan kék üvegdarab, amit a muranoi homokfövenyen találtam. Tekintetem gyakran úgy röppen ezek fölött a tárgyak fölött, mint a légy, ami mit sem tud funkciójukról vagy eredetükről.

Máskor pedig, amikor körülnézek, és látom a tárgyakat, amiket elkészítettek, legyártottak, árultak és jó pénzért megvettek, elcsodálkozom. Honnan jön ez a makacs érzés, hogy valamilyen titkot rejtenek? Hogy a szobámat – bár tudom, rajtam kívül nincs itt senki más – ismeretlen sokaság népesíti be. Hogy a legjelentéktelenebb holminak is, mint egy ellobbant gyufaszál, összegyűrt buszjegy, megvan a maga egyedülálló személyisége, egyéni élete, amelyet nem illik lekicsinyelni, van tudata, amely – meglehet – közvetlenebb kapcsolatban áll a valósággal, mint az érzékek és a nyelv rövidke csápjai?

Nem, semmit nem rejtenek. Minden itt van: elől, előttem. Minden éppen az, ami, nyíltan, mindennap. Ha a valóságnak van titka, akkor az ez a meztelenség, amely átlátható.

A fésű előttem fekszik az asztalon, a toll és a könyv között. Mi másban is különböznek tőlem, mint abban, hogy nekik van funkciójuk, ami nekem nincs. Mégis, vannak pillanatok, amikor egyetértésünk sérthetetlen. Közös nagy várakozás.

Értem a pszichometrikust, aki bármilyen kezébe kerülő tárgyról el tudja mondani, hogy honnan származik, és ki használta. Miért ne tudna egy lehullott kenyérmorzsza vallani arról, aki a kenyeret ette? A csésze fülén, amelyet egyszer megfogtam, örökre ottmaradnak mutató- és hüvelykujjam elhalt hámsejtjeinek hullámvonalai...

A menet

Gyerekkorában Donna Quijote bement egyszer a szülei hálósobájába, amikor nem volt ott senki; a család a nappaliban hallgatta a rádiót.

Donna Quijote anyja toaletasztalához lépett: meg akarta nézni magát. Ám amikor a tükörbe pillantott, ő nem látszott benne. Mások voltak a tükörben, teljesen idegenek, sokukon olyan ruha volt, amelyet még eddig senkin sem látott: hosszú palástok, széles fehér gallérok, furcsa fővegek.

Egyre bámult, s a tükörbeli emberek, férfiak, nők és gyerekek pedig csak jöttek-mentek, végeláthatalan menetként.

– Sohasem ér véget? – csodálkozott a kis Donna Quijote a tükör előtt. Elfáradt, és a saját képét szerette volna már látni, de az idegenek áradata nem akart szűnni a tükörben.

Mintha ablakon keresztül látta volna őket, de nem tudta, azok látják-e őt, amikor megkérdezte: – Én mikor kerülök sorra?

– Sorra kerülte egyáltalán? – kérdem Donna Quijotétól, aki öreg indiánnak látszik az éjjeli lámpa fényénél.

– Akkor kerültem sorra – mondja. – Én vagyok az a sor, de időbe telt, mire megértettem.

*

(Az eredeti mű: LEENA KROIIN: *Donna Quijote ja muita kaupunkilaisia*. WSOY, 1983. Az itt közölt részleteket fordította: KOVÁCS OTILIA)